

Ta av mössan och håll rytmen!

En uppsats om tre musiklärares arbete i den svenska grundskolan

Examensarbete, SMI
Musikpedagogexamen
Vårterminen 2012
Poäng: 15 hp
Författare: Malena Jönsson
Handledare: Maria Calissendorff

Sammanfattning

En intensiv debatt pågår om den svenska skolan. Genom politiska beslut har stora förändringar som kommunalisering, friskolereform och ett nytt betygssystem genomförts. I det dagliga skolarbetet får lärare och elever uppleva hur besluten högst upp får konsekvenser längst ner.

Syftet med denna uppsats är att undersöka tre musiklärares dagliga arbete i den svenska grundskolan utifrån två frågeställningar: Hur ser de praktiska förutsättningarna ut för lärarnas undervisning och vilka metoder använder lärarna för att skapa arbetsro i klassrummet?

Metoden för undersökningen är observationer och kvalitativa intervjuer. Varje lärare har observerats vid två olika lektionstillfällen och därefter har observatören träffat lärarna var för sig för och gjort en längre intervju med dem. Slutligen har materialet från observationer och intervjuer ställts samman till ett resultat som, utifrån syfte och frågeställningar, presenteras i uppsatsen.

Resultatet av studien visar att för musikundervisningen i den svenska grundskolan gäller följande: Med stora grupper blir det stora problem. Det är dags att en gång för alla inse detta enkla men svåra faktum och rätta politik och praktik efter det.

Förord

Det är min förhoppning att denna uppsats kan bidra till att ge en fördjupad och problematiserande bild av hur undervisningen i ämnet Musik ser ut i dagens svenska grundskola. Förhoppningsvis kan också uppsatsen ge idéer och impulser till hur musikundervisningen skulle kunna utvecklas och förbättras.

Det finns några personer som jag särskilt vill tacka.

Maria Calissendorff, som varit min handledare, har gett tydlig och professionell vägledning.

Birgitta Jönsson har varit en stor hjälp vid utskriften av intervjuerna och gett mig många goda råd.

Anders Beckman har bidragit med konstruktiv kritik, många fina formuleringsförslag och noggrann korrekturläsning.

Julia och Tora till sist, tack för ert stora tålamod med er upptagna mamma!

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	4
1. Inledning	5
1.1 Syfte och frågeställningar	5
2. Bakgrund	6
2.1 Styrdokument	6
2.1.1 Musikämnet enligt läroplanerna	6
2.2 Sociala faktorer	7
2.3 Ledarskap	8
2.4 Disciplin och ordning	9
2.5 Klasstorlekens betydelse för arbetsro och inläring	10
2.6 Miljö	10
3. Metod	12
3.1 Observationer	12
3.2 Intervjuer	12
4. Resultat	14
4.1 Genomförande och redovisning av observationer	14
4.1.1 Lage Observation 1	14
4.1.2 Lage Observation 2	15
4.1.3 Elsa Observation 1	16
4.1.4 Elsa Observation 2	17
4.1.5 Erik Observation 1	17
4.1.6 Erik Observation 2	18
4.2 Kommentar till observationer	18
4.3 Genomförande och redovisning av intervjuer	19
4.3.1 Musikundervisningens specifika förutsättningar	20
4.3.2 Pedagogiska metoder för att skapa arbetsro	21
4.3.3 Kraven på lärarna	23
4.4 Kommentar till intervjuer	24
5. Diskussion	25
5.1 Brist på lärare + Brist på verktyg = Brist på kunskap + Brist på skapande	25
5.2 Arbetsro och störningar	27
5.3 Musikämnets status	27
6. Metodval	28
6.1 Vidare forskning	28
6.2 Slutord	28
7. Litteraturförteckning	29

1. Inledning

En intensiv debatt pågår sedan lång tid om den svenska skolan och dess kvalitet. Genom mycket omdiskuterade politiska beslut har stora förändringar genomförts på relativt kort tid. Den tidigare huvudsakligen statliga svenska skolan kommunaliserades på nittioalet. En friskolereform har genomförts med betydande konsekvenser. Nyligen har betygssystemet på nytt gjorts om. Ett beslut om införande av lärarlegitimationer har fattats men inte kunnat genomföras som planerat då det visat sig praktiskt omöjligt. Skolledningar och lärare, elever och föräldrar ställs gång på gång inför beslut som innebär genomgripande förändringar med långtgående följder. Uppfattningarna om dessa beslut och om tillståndet i den svenska skolan går ofta starkt isär.

Jag har alltid älskat musik, både som lyssnare och utövare. Att få spela tillsammans med andra, både privat och professionellt i olika band, har varit och är en stor glädje. Viljan att gå vidare i livet med musiken och hitta nya sätt att arbeta med den har fört mig in på musiklektörbanan.

Under mitt andra studieår på SMI (Stockholms Musikpedagogiska Institut), vårterminen 2011, arbetade jag som musiklektörvikarie på en mellanstadieskola i stockholmstrakten. Jag stötte ofta på problem med röriga och stökiga klasser och det var från och till svårt att skapa arbetsro. Att ha en lugn, positiv och skapande miljö i klassrummet får naturligtvis ses som den bästa förutsättningen för att lära sig någonting och det är lärarens uppgift att försöka skapa en god stämning. Men när man arbetar med musik, som är en kreativ och konstnärlig sysselsättning, ligger det i sakens natur att det ibland kan bli en särskild sorts liv och rörelse. Det kan uppstå en kakofoni som inte bara är negativ. Samtidigt går det inte att bedriva undervisning i kaos och det gäller självklart även musikundervisning.

Jag fick intrycket att bland annat gruppernas storlek, arbetslokalernas förutsättningar och tillgången på instrument och annan nödvändig utrustning påverkade möjligheten att skapa arbetsro och bedriva en bra undervisning. I den skola där jag vikarierade var det alltid hel klass, ibland tjugotre elever på samma lektion, och alltid i ett enda klassrum som, även om det var välutrustat, inte var särskilt stort. Hur skulle jag som ensam lärare kunna hjälpa eleverna att lära sig att spela under sådana förutsättningar? Denna fråga och många fler dök upp under lektörvikariatet och ligger till grund för den här uppsatsen.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att via observationer och intervjuer undersöka tre musiklektörars dagliga undervisningsarbete på tre grundskolor i stockholmområdet.

De frågeställningar jag främst velat undersöka är:

Hur påverkar gruppstorlek, lokalförhållanden och andra praktiska förutsättningar lärarnas möjlighet att uppnå läroplanens mål?

Vilka metoder kan man som lärare använda sig av för att skapa arbetsro i klassrummet och främja elevernas kreativitet?

2. Bakgrund

Det finns flera olika faktorer som påverkar undervisningsförutsättningarna och arbetsklimatet på en skola och i ett klassrum. Styrdokument och läroplaner, sociala faktorer, ledarskap, disciplin och ordning, klasstorlek och miljö är några av de viktigaste. I detta kapitel behandlas dessa punkter. Ordningsföreskrifterna i Skollagen (SFS 2010:800) tas även upp.

2.1 Styrdokument

Det har nyligen kommit en ny Skollag (SFS 2010:800) och en ny läroplan för grundskolan (Lgr 11). Därmed måste lärare och all skolpersonal sätta sig in i nya regler och rutiner. Under 2006 blev det enligt skollagen obligatoriskt för varje skola att utforma en likabehandlingsplan som enligt Skolverket ska syfta till att motverka kränkningar, såväl som trakasserier på skolan. Personalen på skolan ska tillsammans med eleverna och deras föräldrar arbeta fram en plan som ska bidra till att öka tryggheten på skolan.

I den nya skollagen (SFS 2010:800) kap. 5 står det:

3 § Arbetsmiljö

Utbildningen ska utformas så att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.

5 § Ordningsregler

Ordningsregler ska finnas för varje skolenhet. De ska utarbetas under medverkan av eleverna och följas upp på varje skolenhet. Rektorn beslutar om ordningsregler.

6 § Disciplinära åtgärder

Rektorn eller en lärare får vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande.

2.1.1 Musikämnet enligt läroplanerna

Med 1969 års läroplan (Lgr 69) förändrades synen på musikundervisning och den traditionella undervisningen fick stå tillbaka för en mer vidsynt syn på musik som hade sin bakgrund i populärkulturens framväxt. Eleverna inspirerades av sextiotalets ”popexplosion” och många startade band och spelade instrument på fritiden. Musikämnet kom att omfatta ljudskapande och fri improvisation och började likna den musikundervisning vi har idag. Även musiklärarutbildningen förändrades och styrdes mot en mer barn- och ungdomsinriktad metodik. Gruppundervisning blev en ledstjärna, vilket avspeglades i 1980 års läroplan (Lgr 80). Här uttrycktes bland annat en människo- och samhällssyn som innebar att eleverna skulle bli medvetna samhällsmedborgare med ett kritiskt förhållningssätt och utvecklas personligt och socialt. Musikläraren fick i och med Lgr 80 större tolkningsfrihet eftersom det inte fanns några direkta anvisningar över hur undervisningen skulle utformas, till skillnad från i de föregående läroplanerna. Musikämnets innehåll skulle breddas liksom ambitionen att integrera musiken i andra ämnen. I och med 1994 års läroplan för grundskolan (Lpo 94) förändrades musikundervisningens innehåll ytterligare. Fyra centrala begrepp och kunskapskvaliteter lyftes fram i kursplanen för musik – musicerande, musiklyssnande, musikkunnande och musikskapande. Även kunskapsformerna färdigheter, fakta, förståelse och förtrogenhet introducerades. I kursplanen för musik betonades vikten av musicerande och musikskapande, instrumentalt och vokalt. (Skolverket 2007, s. 13-16)

I Lgr 11 har kursplanen för musik inte förändrats i grunden. Vad som dock förändrats är att det betonas att musiken är ett ämne med egenvärde och inte bara ett komplement till att främja inlärnigen i andra ämnen.

Musik behandlas därför i första hand som en konstnärlig uttrycksform och kommunikationsform. Det innebär dock inte att tankarna bakom kursplanen har förbiset de effekter musikundervisningen kan ha på verksamheter i andra sammanhang. Det kan handla om att eleverna utvecklar förmågan att samarbeta, ta ansvar, vara lyhörda och leda andra men också om att olika slags skapandeprocesser ökar elevernas kreativitet. (Skolverket 2011 b, s. 6)

Syftet med musikämnet är att eleverna ska kunna delta i musikaliska sammanhang, både genom eget musicerande och genom att lyssna på musik. I kursplanen står det att eleverna ska lära sig att spela olika instrument, såsom gitarr, bas och piano, och få möjlighet att utveckla kunskap att använda röst, musikinstrument, digitala verktyg samt musikaliska begrepp och symboler i olika musikaliska former och sammanhang. Musikundervisningen ska även främja elevernas förmåga att uppleva och reflektera över musik. (Skolverket 2011 a, s. 100)

2.2 Sociala faktorer

Lärare i skolan har många omständigheter att ta hänsyn till. En av dem är de sociala faktorer som spelar in. Kveli (1994) tar upp detta:

Eleverna – och läraren – är individer med olika bakgrund och med olika behov för ögonblicket. Detta kan utgöra en grogrund för spänningar och konflikter. (a. a., s. 103)

Steinberg (1993) beskriver hur eleverna när de kliver in i klassrummet har med sig ett otal olika situationer och känslor som de upplevt innan. Det kan handla om hemförhållanden, relationer till klasskompisarna eller kanske en konflikt på rasten alldeles innan en lektion.

Med andra ord kan du ha alla de ”rätta intentionerna”, ett relevant innehåll, utstrålning och engagemang men ändå ha svårt att skapa det rätta inlärningsklimatet, delvis på grund av allt som händer omkring dina elever INNAN du ens har sagt ett ljud. (a. a., s. 76)

Att som lärare känna till elevernas olika individuella sociala bakgrunder kan vara en hjälp för att förstå de olika situationer som uppkommer i ett klassrum. Men man får inte glömma att situationen i klassrummet också måste förstås ur ett samhällsperspektiv. (Kveli 1994)

Det är lätt att peka på utvecklingsdrag i dagens samhälle som bidrar till både större bredd i elevernas förutsättningar och mer oro i arbetet. Bland annat präglas eleverna starkt av massmedia, av stressen och påfrestningarna i många miljöer, av den utbredda jakten på materiella ting och social status och av alla de valmöjligheter som de upplever. (a. a., s. 103)

En skola är en smältdegel där eleverna ofta har väldigt olika bakgrund när det gäller ursprung, uppväxt, språk, familjeförhållanden, sociala omständigheter och kulturell miljö. Barn och ungdomar påverkas i sin utveckling av många faktorer. Kimber (2005) går in på de viktigaste riskfaktorerna.

Riskfaktorer återfinns på flera nivåer: *individnivå* (aggressivitet, koncentrationssvårigheter och skolk etc), *familjenivå* (kriminalitet, psykisk sjukdom, våld i familjen, tillåtande attityd till droger etc), *kamratnivå* (kamratproblem, umgänge i asociala kretsar etc), *skolnivå* (otrivsel, låg kunskapsnivå, låga förväntningar på eleverna etc), *samhällelig nivå* (fattigdom och segregation etc). (a. a., s. 21)

Som lärare kan man spela en viktig roll i att motverka de negativa följderna av dessa riskfaktorer, inte minst på skolnivå. Unga människor behöver känna gemenskap i skolan och på fritiden. I ”Samspel och ledarskap” (Wahlström 2005) citerar författaren en lista på de fem viktigaste trivselfaktorerna som avgör om man känner tillhörighet eller utanförskap i skolan eller i klassen:

1. Man ska ha kompisar.
2. Lärarnas ska bry sig om eleverna.
3. Alla ska visa respekt för varandra på skolan.
4. Undervisningen ska hålla god kvalitet.
5. Elevgrupperna ska kunna variera.

(a. a., s. 59)

Wahlström anser att om en lärare ägnar tid åt att arbeta med klassens sociala klimat samt tar fasta på gruppsykologiska faktorer kan man undvika oönskade gruppbildningar och oroligheter.

2.3 Ledarskap

Wennberg och Norberg (2004) menar att allt ledarskap är förknippat med någon form av makt. En del lärare känner olust inför detta. För att kunna skapa arbetsro i klassrummet krävs det att varje lärare tar sitt ledarskapsansvar på största allvar. Wennberg och Norberg skriver:

Ledarskap är ett uttryck för hur inflytande utövas i en grupp. Läraren driver arbetet i en riktning mot gemensamma mål och då detta arbete sker målmedvetet kan det betraktas som ledarskap. (a. a., s. 137)

Men om en lärare av olika anledningar inte tar sitt ansvar som ledare för gruppen kan ett vakuum uppstå som skapar stor otrygghet.

När läraren inte styr uppstår ett tomrum som gör att en informell ledare, vanligen en elev, får plats att ta ut svängarna. Denne elev kan ha andra ambitioner, som kan handla om att hävda sig på andras bekostnad eller samla skrattarna på sin sida. Det är en viktig del av lärarens uppdrag att förhindra att informella ledare får alltför stor plats, och i stället skapa en lugn och positiv arbetsmiljö. (a. a., s. 139)

Wahlström (2005) talar om att ledarskapet i viss mån behöver omdefinieras.

Ledarskapet behöver karaktäriseras av positiv pondus. De orden ersätter de föråldrade orden auktoritet och auktoritär, som dessutom ofta blandas ihop och påminner om maktpositioner och okänsligt ledarskap. (a. a., s. 38)

I klassrummet lär sig elever saker bland annat genom att observera andra. Kimber (2005) menar att för eleverna blir lärarens sätt att reagera på hur andra elever beter sig viktigt. Om det är önskvärt att elever ändrar sitt uppförande så får läraren se till att skapa motivation för det. Om läraren till exempel tycker att det är för pratsamt under en lektion så måste eleverna motiveras att vara tysta. Ett av de bästa sätten att göra det på är att uppmuntra och uppmärksamma bra beteenden i klassrummet.

Läraren måste förmedla sin tro på att eleverna klarar av att lära sig saker, det vill säga, hjälpa eleverna att utveckla en tro på sin egen förmåga. Det är då viktigt att ställa rimliga krav, krav som förmedlar tilltro till att eleverna är kapabla individer som klarar av det vi förväntar oss. (a. a., s. 20)

Ett annat sätt att skapa trygghet, menar Fibæk Laursen (2004), är att vara både äkta och positiv i sin relation till eleverna. Man måste komma ihåg att rikta eventuella negativa värderingar mot bestämda situationer eller bestämda handlingar och inte mot eleven som person. Med det förhållningssättet är det möjligt att som lärare både ge uttryck för sina känslor och samtidigt visa eleverna tilltro.

I boken ”Ledarskap i klassrummet” beskriver Stensmo (1997) tre övergripande kompetenser som behövs i undervisningen.

1) Ämneskompetens – kunskap om begrepp, fakta och teorier i undervisningsämnena ur såväl samtida som historiskt perspektiv, erfarenhet av forskning och kunskapsutveckling inom dessa ämnen samt förmåga att kritiskt granska ny kunskap inom ämnena.

2) Didaktisk kompetens – att kunna planera, genomföra och utvärdera undervisning med avseende på val av innehåll (vad?), val av metod (hur?) och skälen till dessa val (varför?).

3) Ledarkompetens – att kunna organisera och leda skolklassen som arbetande kollektiv: hantera frågor om disciplin, ordning och elevomsorg, gruppera elever för olika arbetsuppgifter och interaktionsmönster, individualisera elevers arbete och lärande. (a. a., s. 7)

Att skapa arbetsro är viktigt och det gäller för läraren att vara uppmärksam på att obalans kan uppstå om lektionen avbryts av oförutsedda händelser och annat som stör. Stensmo menar att ordning och arbetsro inte är något som upprättas en gång för alla för att sedan bestå, utan att

det handlar om en permanent pågående process och att läraren måste vara den ständiga vårdaren av denna process.

2.4 Disciplin och ordning

När lärare ska beskriva sina disciplinproblem (Kveli 1993) är det inte i första hand de enskilda elevernas beteende de talar om och inte heller de våldsamma och dramatiska situationerna nämns.

Det som de upplever som slitsamt och plågsamt är den ständiga oron, bristen på koncentration och uthållighet, prat och störningar i arbetet, glömska, bristande respekt för skolans regler, ovårdat språk och bråkigt uppträdande. Planerade aktiviteter går ständigt i stöpet och mycket tid går åt till diskussioner om vad som är acceptabelt och önskvärt beteende. Missnöje och konflikter präglar samvaron, och eleverna får inte ut mycket av undervisningen. Detta är en situation som även eleverna tycker illa om. Både lärare och elever vill ha en positiv klassmiljö som ger trivsel, trygghet och bra arbetsvillkor. (a. a., s. 102)

Många elever behöver kontakt, behöver känna att de är sedda. För att skapa en god början på lektionen kan det vara bra att möta eleverna redan vid dörren. Kanske rent av ta i hand och hälsa varje elev välkommen och möta deras blickar för att etablera kontakt och med den skapa ett slags lugn och ro. Läraren skapar ett bra inlärningsklimat genom att ha tydliga rutiner och ritualer, särskilt vid lektionens början, genom att vara väl förberedd och genom att vara en god förebild. (Steinberg 1993)

Stensmo (1997) beskriver hur regler och procedurer i klassrummet kan åstadkomma arbetsro. För att regler och procedurer ska vara verkningsfulla krävs konsekvenser. Läraren kan påminna om konsekvenserna genom att fråga klassen vad som händer med de elever som följer överenskomna regler och procedurer, och vad som händer med dem som inte gör det. Enligt Stensmo måste läraren också förvissa sig om att eleverna har förstått innebörden i regeln eller proceduren och förmår följa den.

Att disciplin är nödvändigt för att skapa ordning och arbetsro anser även Charles (1984). Han skriver att disciplin är en av de viktigaste angelägenheterna för en lärare eftersom eleverna inte kan lära sig något om det inte är ordning och reda i skolan. Han menar att det inte spelar någon roll vilka aktiviteter som sker i klassrummet, finns inte ordning kan ändå ingen inläring ske. Vad är då disciplin? Enligt Charles finns det en kärna av betydelse för ordet:

De gemensamma elementen är att eleverna bör: sköta sitt arbete, ta ansvar och skapa goda relationer till andra människor. (a. a., s. 23)

Han fortsätter med att diskutera varför disciplin behövs i skolan och nämner sex viktiga skäl. Dessa är:

Man utgår från att den finns, den underlättar inläringen, den gynnar social fostran, den medger demokrati, den behövs av psykologiska skäl, och den skänker glädje. (a. a., s. 26)

Charles menar också att det av flera orsaker finns ett naturligt motstånd mot disciplin. Människan avskyr att göra det som blir påtvingat henne, disciplinsystem kan aldrig passa alla individer och det är en naturlig process att frigöra sig från personer i maktställning för att på så sätt bli självständig.

Bristande ordning och onödiga konflikter stjälar värdefull tid ifrån undervisningen. För att undvika att det sker förespråkar Stensmo (1997) att läraren bör ägna sig mer åt förebyggande åtgärder. Enligt Stensmo görs detta bäst genom att läraren kommunicerar till eleverna att hen vet vad som händer och kommer att ingripa vid behov. Kommunikationen kan ske med gester, blickar eller helt enkelt med kroppshållning. Genom att lära eleverna att läraren har "ögon i nacken", och att inget bus kommer att få passera opåskallat, går det åt mindre tid att lösa konflikter när de väl inträffar och det blir mer tid över till själva undervisningen.

2.5 Klasstorlekens betydelse för arbetsro och inläring

Stensmo (1997) skriver att klasstorleken kan variera och bestäms av kommunens ekonomi och den prioritet som skolan har i den kommunala budgeten. Lärare föredrar i allmänhet att arbeta med mindre klasser utifrån argumentet att små klasser möjliggör ett personligt förhållande mellan lärare och elever. Det administrativa arbetet – att planera undervisningen och hålla reda på eleverna, att göra bedömningar och utvecklingsplaner, med mera – underlättas. Dessutom är klassrummen i den svenska skolan inte dimensionerade för stora klasser. Uppfattningen bland lärarna är att arbetet blir effektivare, i betydelsen att eleverna lär sig mer, om klasserna är små.

Utbildningsförvaltningen i Stockholm berör i sin Elevhälsorapport för läsåret 2010/11 frågan om studieresultat och klasstorlek med hänvisning till en rapport från Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU). En huvudsats som dras i denna rapport är att lärartäthet och klasstorlek har betydelse för elevernas resultat.

Effekterna är enligt IFAU:s rapport starkast för elever med utländsk bakgrund och elever med svagare socio-ekonomisk bakgrund. De små klasserna (13-17 elever) var mer effektiva när det gällde att socialisera eleverna till skolmiljön, t ex att lära sig reglerna för när och hur man skall arbeta med olika typer av skoluppgifter. Något som har störst betydelse för de barn som inte haft tillfälle att förvärva dessa färdigheter i hemmiljön. Även läsinläring kan gynnas av mindre klasser. De positiva effekterna av att ha gått i en liten klass kvarstod i stor utsträckning upp genom skolåren enligt IFAU-rapporten. (Utbildningsförvaltningen 2010/11, s. 28)

Det som gör att behovet av att kunna arbeta med halvklass är så stort i musikundervisningen är framförallt ämnets praktiska karaktär. Det ska kunna låta mycket eftersom det är musik det handlar om och inte läsning eller räkning som man kan ägna sig åt i tysthet.

Martinsen (2009) påpekar i sin uppsats ”Ger grupptorleken effekter på musikundervisningen?” att ungefär ett år efter beslutet om kommunaliseringen av den tidigare statliga svenska skolan, togs följande rader bort ur timplanen för musik i Lgr 80:

För musikundervisning på högstadiet skall avdelas lärarveckotimmar så att undervisningen kan bedrivas i grupper om högst 15 elever. (Skolöverstyrelsen 1980, s. 159)

Förmodligen togs denna föreskrift bort i en anda av att ge kommunerna ökad valfrihet när det gällde hur skolans resurser skulle fördelas. I praktiken kom det att innebära att det blev fritt fram för rektorer och skolstyrelser att kunna skära ned på anslagen till musikämnet genom att besluta att musikundervisningen i grundskolan i fortsättningen skulle bedrivas i hel klass. Enligt Martinsen har, av ekonomiska skäl, sådana beslut tagits i många svenska kommuner.

Men det kan finnas fler orsaker till att musiken hamnat i kläm. Det går inte att bortse från att det också är en fråga om hur olika ämnen värdesätts i skolan, och att musikämnet ibland ses mer som en fritidssyssla. (Martinsen 2009)

2.6 Miljö

I skolan är läraren den som främst har ansvaret för att skapa en miljö så att eleverna kan känna sig trygga och mottagliga för lärande. Wennberg och Norberg (2004) beskriver att läraren ibland behöver uppträda som ordningsman för att kunna skapa en miljö med lugn och ro där eleverna förstår vilken samtalston man ska ha mot varandra och hur man visar respekt och omtanke.

För de barn som känner sig utsatta och lever under svåra förhållanden är det än viktigare att läraren utövar ett ledarskap som inte låter oro och kaos härja i klassrummet. (a. a., s. 37)

Den fysiska miljön är viktig för oss alla menar Kimber (2005) och den påverkar oss mer än vi tror. Vi visar hur viktig vi tycker att en plats är genom att sköta om den. Hon menar också att ett klassrum med ordning och reda är ett måste för barn som har svårt att koncentrera sig. Om

det är rörligt får de svårare att arbeta och det gäller för alla barn som vistas i ett klassrum. På motsvarande sätt är möbleringen också viktig för koncentrationsförmågan, man ska se till att eleverna sitter på ett sådant sätt att de kan se och höra bra. (Steinberg 1993)

Ljud från musik omfattas av Arbetsmiljöverkets föreskrifter om buller (AFS 2005:16). Gränsvärdet ligger på åttiofem decibel. Det är vad örat anses tåla åtta timmar per dag på en arbetsplats. För varje liten ökning av ljudstyrkan minskar den tid vi klarar av ljudet. I sin kommentar till bullerreglerna konstaterar Arbetsmiljöverket att musklärare ligger i farozonen för att få hörselskador. Det är den totala ljudexponeringen som har betydelse, alltså vilken ljudnivå läraren sammantaget utsätts för under olika inslag i arbetet. Arbetsorganisationen har också stor betydelse. Musklärare bör, enligt Arbetsmiljöverket, ha individuella arbetsscheman som läggs upp med tanke på risken för hörselskador. Väl tilltagna raster eller uppehåll, där hörseln får vila, rekommenderas. Läraren bör variera ljudnivån, genom att växla mellan olika slags undervisning. Arbetsmiljöverket ger också rådet att dela klasserna och att undvika att ha mer än femton elever samtidigt i samma lokal. (Edling 2011)

3. Metod

Undersökningen är uppdelad i två delar, observationer och intervjuer.

Under slutet av 2011 besökte jag tre musiklärare, som arbetar på olika grundskolor i stockholmsområdet, för att följa några av deras lektioner och sedan via intervjuer undersöka hur de såg på sin lärarroll. Musiklärarna, som valdes ut genom personliga kontakter eller genom rekommendationer från lärare på SMI, tillfrågades via e-post om att medverka i studien. Samtliga tillfrågade tackade ja och därefter hölls kontakten med lärarna mestadels per telefon då platser och tider bestämdes.

Planen för undersökningen var att först observera varje lärare vid minst två olika lektionstillfällen och göra sammanlagt minst sex observationer, för att sedan träffa lärarna, en och en, och intervjua dem. Valet att först göra observationerna gjordes för att med färskare intryck från lärarnas lektioner ha ett så bra underlag som möjligt inför intervjuerna. Meningen var att utfrågningen av en lärare skulle ske några dagar efter att den andra och avslutande observationen av lärarens lektioner hade genomförts.

Med hjälp av en dator gjordes ljudupptagningar av observationerna och intervjuerna. Dessa inspelningar lyssnades senare igenom och skrevs i stor utsträckning ner. Utskrifterna plus anteckningar gjorda vid observationer och intervjuer ligger till grund för det resultat som i sammanfattad form redovisas längre fram.

Av forskningsetiska skäl är namnen på de i studien observerade och intervjuade lärarna fingerade.

3.1 Observationer

Som en av arbetsmetoderna valdes att använda observationer. Skälet var att studera lärarna i deras naturliga miljö och i en vardaglig undervisningssituation, för att därigenom kunna göra så relevanta iakttagelser som möjligt. Detta sätt att samla information stöds av Patel och Davidsson (2002) som menar att:

Observationer är framförallt användbara när vi ska samla information inom områden som berör beteenden och skeenden i naturliga situationer. (a. a., s. 87)

Som observationsmetod under lektionerna användes en så kallad ostrukturerad metod av explorativ art. Den beskrivs av Patel och Davidsson på följande sätt:

Ostrukturerade observationer används oftast i utforskande syfte för att man ska kunna inhämta så mycket information som möjligt kring ett visst problemområde. Vid dessa observationer har vi inte något utprovat observationsschema utan istället ska vi registrera "allting", vilket i och för sig är en omöjlighet även för den skickligaste av observatörer. (a. a., s. 94)

För att så långt som möjligt registrera "allting" spelades ljudet från lektionerna in samtidigt som observationer och anteckningar gjordes från en plats i klassrummet där det gick att se och höra bra utan att störa.

3.2 Intervjuer

Intervjuerna är gjorda med något som kallas för "en låg grad av standardisering" vilket enligt Trost (2010) innebär att man tar frågorna i den ordning det passar och att den intervjuade gärna får styra ordningsföljden samt att följdfrågor formuleras beroende på tidigare svar. Detta gör också att variationsmöjligheterna blir stora.

Hos Kvale (1997) kallas den intervjuteknik som använts för "en kvalitativ intervju". Frågorna i en sådan intervju handlar inte om siffror eller hårddata, utan berör istället mjuka data, exempelvis vad som sägs och betydelsen av det. Intervjuerna i denna uppsats har haft

karaktären av ett möte där intervjuaren och den intervjuade samtalar kring ett ämne som berör och intresserar dem båda. Det har funnits förberedda frågor men många frågor har också uppstått spontant i stunden.

Trost (2010) rekommenderar att en undersökning delas in i tre delar; insamling, analys och tolkning. Dessa tre steg ska enligt Trost ske parallellt med varandra. I och med att en intervju görs så uppstår en viss tolkning, därför ska inte hela analysarbetet ske i direkt samband med intervjuerna. Enligt Trost behövs en viss distans, men samtidigt ska intervjuerna sammanställas då de ligger i färskt minne. Utifrån det resonemanget valdes metoden att sammanställa, analysera och tolka intervjuerna en eller ett par dagar efter det att de hade genomförts.

4. Resultat

Resultatet av undersökningen läggs fram i följande kapitel. Redogörelsen för resultatet sker med utgångspunkt från uppsatsens syfte och frågeställningar. (Se 1.1)

Genomförandet av observationer och intervjuer kommenteras i två olika stycken. I dessa avsnitt redovisas även de praktiska svårigheter som uppstod under undersökningen. De sex observationerna läggs fram en i taget i ett längre referat och sammanfattas och kommenteras därefter. Så följer en utförlig redovisning av intervjuerna med lärarna. Denna redogörelse har en delvis annan form än presentationen av observationerna. Slutligen sammanfattas och kommenteras intervjuerna.

4.1 Genomförande och redovisning av observationer

De sex observationerna är gjorda vid fyra olika tillfällen i tre skolor. Observationerna av Lages lektioner skedde direkt efter varandra, en och samma dag. Detsamma gäller observationerna av Elsas lektioner. Observationerna av Eriks lektioner skedde vid två olika tillfällen med fjorton dagars mellanrum.

Vid varje observation presenterades observatören för klassen i början av lektionen och eleverna fick en kort information om bakgrunden till besöket. Observationsplatsen valdes utan anvisning eller kommentar från någon av lärarna. Inte vid något tillfälle verkade eleverna bry sig om observatörens närvaro. Hur lärarna påverkades av observationerna är svårt att bedöma och togs inte upp till diskussion vid de påföljande intervjuerna. På grund av tekniska problem kunde det inte göras någon ljudupptagning i samband med Eriks andra lektion så från denna observation (Erik Observation 2) finns därför endast minnesanteckningar som underlag för redovisningen. De sex observationerna återges utförligt med både sammanfattande beskrivningar och direkta citat för att så konkret som möjligt försöka levandegöra en vardaglig undervisningssituation. Samtliga observationer av lektionerna återges i kronologisk form, vilket betyder att redovisningen och referatet av observationen, mer eller mindre utförligt, följer en lektion från dess början till dess slut.

4.1.1 Lage Observation 1

Lage arbetar trekvartstid som musiklehrare på en grundskola i stockholmstrakten. Skolan har beteckningen F-9 (förskoleklass till årskurs nio) och Lage har arbetat där sedan 1974. Innan dess utbildade han sig på en musikhögskola. Han undervisar elever i årskurserna fem till och med nio, en särskoleklass, en specialklass samt kören, sammanlagt omkring tvåhundrafemtio elever. Dessutom är han mentor för tio elever i en niondeklass. Klasserna är relativt små. Antalet elever skiftar från sju till tjugofem. I nionde klass är det större kullar, men då är det halvklass under musiklektionerna, runt femton elever.

Observationen skedde under en fyrtiominuterslektion med en femteklass. Antalet elever var sexton. Musiksalen var ett ljust, stort och luftigt rum uppdelat i två delar. Den ena delen användes till sång och spel och innehöll instrument och en sånganläggning. I den andra delen av rummet rymdes en kateder och en whiteboard som brukade användas till den teoretiska delen av undervisningen. Utmed ena väggen fanns det stora fönster vilket gjorde att rummet flödade av dagsljus. På väggarna satt det affischer av olika tonsättare och pop- och rockartister. Det fanns även bokhyllor med böcker och annat material. Rummet var välorganiserat. Det märktes att läraren tyckte att det var viktigt med ordning och bra struktur. I de två angränsande rummen som också hörde till musikundervisningen fanns keyboards, gitarrer och digitaltrummor. Instrumenten kunde användas med hörlurar. Musiklehraren hade följaktligen tillgång till tre musikrum. I korridoren utanför musiksalen satt det krokar där eleverna hängde sina jackor och väskor.

Lektionen börjar lugnt med att eleverna kommer in i klassrummet. Därefter tar det några minuter (bland annat ska observatören presenteras) innan läraren berättar att de ska sjunga julsånger. Eleverna lyssnar uppmärksamt på lärarens anvisningar innan sångövningen börjar. Medan de sjunger ger läraren instruktioner.

Nästa vers kan ni sjunga lite starkare... nu sjunger bara killarna... nu sjunger bara tjejerna.

Nästan hela lektionen går åt till att sjunga julsånger. Läraren spelar på sitt keyboard och binder ihop låtarna med varandra. Han instruerar under tiden eleverna att sjunga starkare. Ibland avbryts sången med en liten genomgång och interpretation av nästa sångtext. Innan sången "Nu tändas tusen juleljus" instruerar läraren eleverna att inte sjunga som på en fotbollsmatch utan att istället binda ihop melodin.

Nu kommer en svår låt. (Det blir med ens lite mer prat.) Är ni med? (Läraren måste ta i med rösten.)
Lyssna! Killar var med! (Läraren klappar i händerna för att få mer uppmärksamhet.)

Mellan varje sång är det ganska mycket prat och mot slutet av lektionen blir det mer okoncentrerat. Eleverna pratar med varandra samtidigt som läraren talar. Han håller en kort genomgång av en trumrytm och ber eleverna att klappa på knäna. Vid observationstillfället får de för första gången prova att låta höger fot följa med, samtidigt som de klappar på knäna.

Vilka vill spela trummor? (Åtta elever, de flesta pojkar, räcker upp handen). Ok, jag lottar.

Det blir en pojke som får spela trummor. Läraren spelar keyboard till och klassen sjunger. Trumslagaren försöker hålla rytmen och det blir många avbrott. Läraren manar på eleverna att koncentrera sig och sjunga ordentligt. Så tar lektionen slut och läraren tackar för idag.

4.1.2 Lage Observation 2

Liksom vid den första observationen var detta en fyrtiominuterslektion med sexton elever som gick i femte klass. Undervisningsrummet var också detsamma som tidigare.

Ni behöver inte ta av er skorna här i musiksalen.

Läraren har först en kort genomgång för att se vilka som är frånvarande. Sedan börjar sångövningen. Denna klass sjunger starkt och friskt från början. Läraren uppmuntrar under tiden med positiva ord samtidigt som han är tvungen att hyscha mycket. Han avbryter för att ha en kort genomgång av textinnehållet i nästa sång men är hela tiden tvungen att säga åt eleverna att vara tysta.

Hör ni, nu är det flera som inte lyssnar på mig.

Mellan varje sång är det mycket pratigt och ibland skrikigt, men när eleverna sjunger låter det starkt och stämningen är varm och positiv.

Vad heter du som pratar? Prata inte nu. Ta fram den vackra rösten och den starka rösten. Men vänta nu, vad heter du? Vad gör du för någonting, det här är en musiklektion och inget annat. Hallå! Skärp till er nu inför sista versen. (Uppmärksamheten ökar något men sorlet fortsätter oavbrutet.) Hallå, lyssna! Vad heter du som pratar hela tiden? Lyssna på mig! Sch.

Därefter uppmanas eleverna att klappa en kort trumrytm med händerna på knäna. Läraren frågar hur många som vill spela trummor. Liksom vid föregående observation får en av pojkarna spela trummor medan resten av klassen sjunger. Hela tiden hörs sorlet som läraren måste kommentera och försöka avbryta.

Hör ni, nu väntar jag. (Det blir nästan tyst.)

Lektionen närmar sig slutet och läraren säger att eleverna kan lägga pappren med sångtexterna på stolen där de suttit. Så är lektionen slut och läraren säger hej då till sina elever.

4.1.3 Elsa Observation 1

Elsa blev klar med sin utbildning på musikhögskolan 1983 och har efter det huvudsakligen arbetat på en skola i stockholmstrakten. Vid observationstillfället hade Elsa sedan två månader arbetat på en för henne ny skola, där hon undervisar i årskurserna tre till och med nio. Sammanlagt finns det fyra musiklektörer på denna skola, som ligger i Stockholms innerstad. Formellt arbetar Elsa inte riktigt fulltid men med förtroendearbetstid kommer hon upp i fyrtyotvå timmar i veckan. I praktiken arbetar dock Elsa, enligt henne själv, cirka femtiofem timmar i veckan för att hinna fullgöra alla sina uppgifter och åtaganden, hon har bland annat tio mentorselever som går i årskurs nio.

Observationen skedde under en femtiominuterslektion med en sjundeklass. Det var en halvklass med tolv elever. Musiksalen var ett stort rum med några syntar och många gitarrer som hängde på en vägg. Utmed en annan vägg fanns fönster som var placerade uppe vid taket. Inredningen bestod i övrigt av ett akustiskt piano, en whiteboard och stolar som stod placerade i en halvcirkel i mitten av rummet. Det fanns inga hängare utanför klassrummet vilket gjorde att eleverna slängde sina jackor på golvet när de kom in i musiksalen. Salen var ganska sliten och det såg ut som om det var ett tag sedan den renoverades.

Läraren har skrivit instruktioner på tavlan om upplägget för lektionen. Hon ber eleverna att läsa dessa instruktioner samtidigt som hon säger till en flicka att ta av sig jackan. Efter en kort närvarokontroll följer ett moment med röstövningar.

Några exempel tar bara fem minuter, det är bara repetition. Man lär sig genom repetition. Visa att du kommer ihåg hur det var.

Läraren är tvungen att lämna rummet en kort stund för att hämta en dator. Under tiden blir det mycket pratigt. När hon kommer tillbaka får eleverna papper med sångtexter att dela ut sinsemellan.

Nu ska vi sjunga era önskelåtar. Vi lyssnar på låten och försöker hänga med. Ok, sch, vi sjunger tillsammans. Är ni med nu då, från början. Du ska inte titta på videon, du ska sjunga, det är därför jag har vänt på datorn.

Låten spelas, det är mest tjejerna som sjunger med, det verkar som att de kan låten bäst. Sedan följer en instruktion om nästa moment, som är övning av en julsång. Det är pratigt hela tiden.

Nu sjunger vi och ser hur mycket ni kan. Träna bihålorna, stäng munnen och sjung på m-m-m... och sedan på a-a-a... och m-m-m igen.

Killarna fnittrar och småpratar. Läraren introducerar ännu ett moment, och det blir mycket prat och diskussion om den nya övningen. Hon delar in eleverna i mindre grupper och förklarar vad hon vill att de ska göra. En eftersläntare dyker upp efter tjugosex minuter. Uppgiften går ut på att gruppvis träna förmågan att uppfatta en rytm. Läraren spelar olika rytmer som eleverna i en grupp sedan ska beskriva i form av fjärdedelsnoter och åttondelsnoter på olika lappar. Hon ber eleverna att samarbeta och diskutera inom grupperna och säger uppmuntrande att övningen gör så att man tränar sina öron och sitt lyssnande. Alla elever uppmanas att vara med och jobba.

Och prata med varandra, man lär sig genom det.

Läraren påpekar också att det inte gör något om det blir fel och att det bara är bra om det blir olika resultat, men att det är viktigt att alla är överens inom varje grupp. Hon förklarar också att de tränar på något som är bra att kunna men att man inte behöver vara expert.

Nu förstod ni jättebra. Man ska nämligen kunna notvärden, det står i läroplanen. Man måste börja någonstans. Vi kör igen, nytt försök. (Alla är tysta och koncentrerade.)

Efter en stund fortsätter klassen med nästa moment som är skapande i grupp och nu gäller uppgiften att hitta på en ny text till en gammal välkänd melodi. Läraren skriver på tavlan; Bä, bä vita lamm. Hon uppmanar alla att sjunga med. Först är det ganska rörigt men sedan sjunger nästan alla med.

Prata inte, låt bli. Hör ni. (Det blir rörigt igen. Läraren måste hyscha.)

Tillsammans gör alla en ny text till melodin. Alla jobbar i sina grupper med den nya uppgiften under de sista tio minuterna av lektionen. Läraren går runt och handleder.

Ta ansvar nu. Om fem minuter ska det vara klart. Skriv på pappret vilka som är med i gruppen så får vi fortsätta nästa gång. Tack för i dag. Bra jobbat.

4.1.4 Elsa Observation 2

Den andra observationen, som gjordes direkt efter Observation 1, skedde även den under en femtiominuterslektion och i samma musikrum som tidigare. Eleverna kom från en annan sjundeklass och bestod, liksom den första gruppen, av en halvklass med tolv elever.

Efter en kort närvarokontroll delar läraren upp eleverna i mindre grupper och säger åt dem att sätta sig i respektive grupp på en gång. Sedan följer hon samma upplägg som under föregående lektion. Denna klass är tystare och lugnare än gruppen innan, vilket gör att det blir en längre och mer koncentrerad uppsjungning. Läraren ackompanjerar på gitarr medan eleverna sjunger en sång i kanon. Under pappersutdelning inför nästa moment blir det en del småprat. Sedan sjunger eleverna julsånger och läraren fortsätter att kompa på gitarren. I övergången till nästa moment blir det återigen pratigt. Därefter följer samma notläsningsövning som vid föregående lektion och nu uppstår ett bra samarbete inom de olika grupperna. Under denna lektion tar läraren även med halvnoter i övningen. Hon är tvungen att säga till eleverna hela tiden.

Hör ni, ni pratar för mycket. Gör man gemensamma saker kan ni inte prata så där. Ni surrar.

Nästa moment är skapande i grupp och läraren ger samma instruktioner som vid den föregående observationen. Eleverna arbetar i sina grupper fram till lektionens slut och läraren avslutar lektionen med att tacka för dagen.

4.1.5 Erik Observation 1

Erik arbetar heltid som musklärare i en grundskola i södra Stockholm. Han började arbeta extra som gitarrlärare på kvällskurser i början av nittioalet. Så småningom fick han kontakt med skolan där han nu arbetar, och efter att Erik för tio år sedan utbildade sig till musklärare har han blivit kvar vid denna skola. Vid observationstillfället undervisade han i årskurserna sju, åtta och nio.

Observationen skedde under en lektion med en hel sjundeklass, en grupp med tjugofyra elever. Musiksalen var ett stort rum med fönster uppe vid taket utmed en sida. Det fanns en flygel och en flyttbar whiteboard i rummet, samt en scen som kunde användas ibland, vilket dock inte skedde vid observationstillfället. Det fanns också några instrument och ett trumset.

Lektionen börjar. Eleverna sitter i en stor cirkel. Läraren påpekar för en elev att han har tjatat på honom hela terminen om att man inte får ha mössa på sig under lektionen. Sedan förklarar läraren att han ska presentera några olika musikstilar som eleverna ska känna till. Läraren berättar också att det nästa vecka blir ett test på det han nu går igenom.

Hallå. Fokusering, tiden går jättefort! Om du inte har en penna kan du gå hem. Hej, kom igen nu, du går i sjuan.

Läraren talar medan ett ständigt mummel pågår. Utan att räcka upp handen frågar en elev om han inte kan få ett papper. Läraren påpekar att det är väldigt mycket de ska gå igenom och att

eleverna får vänta med snackandet till rasten. Han kommenterar det faktum att några elever bara pratar rakt ut medan andra räcker upp handen. Läraren spelar upp några lyssningsexempel och eleverna får i uppgift att skriva ner vilken sorts musikstil de tror att det är. Sorlet fortsätter.

Kan ni bara skriva i stället för att snacka. Eftersom ni snackar hela tiden så hör ni inte att jag sa åtta just precis.

Läraren spelar upp fler bitar och ställer nya frågor och sorlet övergår i ett prat som blir starkare och starkare. Därpå följer det en låt som några av eleverna känner igen och börjar sjunga med i med stor entusiasm. Läraren ställer fler frågor, eleverna pratar på och en del ropar rakt ut. Ibland busvisslar läraren för att försöka avbryta sorlet och återfå uppmärksamheten.

Kan ni bara lägga av! Det är jättestörigt.

Det kommer nya lyssningsexempel och eleverna skriver ner vad de hör. Därefter avrundar läraren lektionen och den tar slut i en enda röra.

4.1.6 Erik Observation 2

Denna lektion var en femtiominuterslektion med en åtta i halvklass vilket innebar åtta eller nio elever (någon kom senare). Klassrummet var inte detsamma som vid föregående observation utan nu befann vi oss i ett mindre klassrum som saknade fönster och var ganska slitet. Det fanns två gamla och trasiga pianon och ett antal keyboards. Gitarrer fanns det gott om.

Under denna lektion ska eleverna lära sig att spela gitarr och keyboard. Läraren förklarar tydligt och effektivt vilka ackord de ska spela. Det är fyra ackord som ska spelas i en slinga, om och om igen, och låten är en välkänd julpopplåt. Läraren börjar med att visa de elever som har valt gitarr hur de kan ta ackorden på olika sätt, enklare för den som föredrar det och svårare för den som har spelat lite längre. Därefter gör han samma sak med de elever som har valt keyboard. Eleverna sitter tysta och koncentrerade under genomgången. Sedan får alla varsitt papper med ackord och text. Alla spelar tillsammans redan från början. Läraren spelar elbas, samtidigt som han säger vilket ackord som ska spelas. Efter ett tag spelar han även ett enkelt trumkomp samtidigt som han spelar bas och sjunger. Eleverna får spela under hela lektionen och det fungerar bra.

4.2 Kommentar till observationer

Målsättningen med observationerna var att undersöka vilka likheter och olikheter som fanns i de tre lärarnas sätt att arbeta och att studera de olika pedagogiska metoder de använde. Av tidsskäl fick antalet observationer stanna vid två per lärare, sammanlagt sex stycken. Observationerna av Lage skedde av praktiska orsaker samma dag vid två påföljande lektioner. Båda lektionerna hade ungefär samma innehåll och bägge elevgrupperna var lika till antal och årskurs. Även de två observationerna av Elsa utfördes en och samma dag, direkt efter varandra, och hennes två lektioner hade också i stort sett samma uppläggning. Eleverna var lika många och kom från samma årskurs. Observationerna av Eriks lektioner gjordes med två veckors intervall. Hans lektioner skilde sig mycket från varandra, både till innehåll och beträffande elevgruppernas antal och sammansättning.

De tre lärarna hade helt olika sätt att leda sina lektioner. Det fanns också stora skillnader i sättet som lärarna uppförde sig på mot sina elever. Lage gav intryck av att vilja hålla en lugn och trevlig kontakt med sina elever och det föreföll inte som att han hade något behov av att visa upp sig eller av att vara auktoritär. Han skrek inte och tog inte i med rösten under sina lektioner.

Eriks attityd till eleverna var mer komplex. Hans första lektion var den enda, av de sex som observerades, där en lärare arbetade med en hel klass och det hade antagligen stor betydelse. Han hade tjugofyra elever samtidigt, i ett och samma rum. Trots att Erik som lärare säkert vill ha en bra stämning i klassrummet var det uppenbarligen mycket svårt för honom att skapa lugn och ro, eftersom han började klaga och skälla på eleverna när de inte gjorde som han ville. Vid den andra observationen med Erik var stämningen lugnare och arbetsron betydligt bättre. Under denna lektion arbetade eleverna med att spela olika instrument och elevantalet, åtta till nio stycken, var det lägsta som förekom under någon av observationerna. Gruppens storlek och typen av arbetsuppgift tycktes innebära att koncentrationen blev mycket högre än under Eriks första lektion då en mer än dubbelt så stor grupp elever i stort sett bara skulle sitta och lyssna.

Elsa hade halvklass under sina lektioner, och många olika moment, däribland flera skapande. Hon verkade emellanåt lite stressad, men det kan ha att göra med att hon bara arbetat i två månader på skolan. Även om man som Elsa har tjugo års erfarenhet inom yrket, kan det vara svårt att ställas inför kravet att sätta sig in i en ny arbetsplats alla rutiner och samtidigt på kort tid försöka lära känna tvåhundra femtio nya elever. Att som ny lärare på en skola dessutom ha en observatör i sitt klassrum kan ha varit en extra belastning för Elsa, även om hon själv inte sade någonting om det.

En genomgående iakttagelse under observationerna var att eleverna pratade med varandra nästan hela tiden, det pågick ett ständigt ”surr”, som Elsa kallade det. Detta problem fanns även i några av halvklasserna men var påtagligast i den stora klassen som Erik hade. Elevernas prat märktes mest och störde mest under lärarnas instruktioner inför nya moment. Det var vanligtvis mindre prat och bättre koncentration under sång och spel. Eleverna hade också ovanan att inte räkna upp handen när de skulle svara på frågor. Ofta ropade de bara sina svar rakt ut. En annan upplevelse från lektionerna är att eleverna uppförde sig på liknande sätt som läraren. Hade denne till exempel en tuff attityd mot eleverna agerade de utifrån det och tog i viss mån lärarens ton.

4.3 Genomförande och redovisning av intervjuer

Intervjuerna ägde rum på lärarnas arbetsrum på deras respektive skola i en lugn och ostörd miljö. Varje intervju varade i ungefär en timme. Även om Lage, Elsa och Erik sinsemellan är väldigt olika som personer var stämningen vid samtliga intervjuer öppen och positiv och de delade generöst med sig av sina tankar och erfarenheter. Det fanns förberedda frågor men oftast flöt samtalen på av sig själva. Som blivande musiklektörer var det väldigt givande att få ta del av deras berättelser och det var slående att alla tre verkade ha ett mycket stort behov av att få tala om sin arbetssituation.

Tanken med intervjueredovisningens innehåll och utformning är att under två rubriker, ”Musikundervisningens specifika förutsättningar” och ”Pedagogiska metoder för att skapa arbetsro”, så tydligt som möjligt belysa uppsatsens frågeställningar med hjälp av det lärarna har att säga om sitt arbete med musikundervisning. Under en tredje rubrik, ”Kraven på lärarna”, redovisas också en del av de intervjuades synpunkter när det gäller kraven som ställs på dem i musiklektör yrket.

Musik är mycket personligt. En musiklektör ska förmedla kunskaper till sina elever om all slags musik, både sådan som läraren själv har ett starkt förhållande till men också musik som hen personligen inte är så intresserad av eller till och med ogillar. En musiklektör är oftast en människa som tycker om att lyssna på musik och att själv spela och sjunga. Alla tre lärarna gav i intervjuerna uttryck för detta när de berättade om sin musikaliska bakgrund, sina personliga musikintressen och sina drömmar om att arbeta med musik. De kom också in på

krockarna som kan uppstå mellan de egna musikaliska behoven och plikterna som musiklärare. I nedanstående redovisning av intervjuerna har denna del av lärarnas resonemang och tankar inte tagits med. Andra intressanta utvecklingar och stickspår har också lämnats utanför referatet som koncentrerats till uppsatsens frågeställningar.

Lärarna har intervjuats var för sig, vid olika tillfällen, men alla tre talar i stor utsträckning om samma saker. Intervjuerna är därför redigerade och sammanflätade på så sätt att läsaren omväxlande får ta del av de tre lärarnas uppfattningar. Avsikten är att uppnå en slags polyfon karaktär i redovisningen av samtalen – nästan som om lärarna befann sig i samma rum – i motsats till den monologkaraktär som intervjuerna sannolikt skulle få om de återgavs en i taget. Kronologin är uppbruten, vilket innebär att det en lärare i verkligheten sade i början av en intervju kanske redovisas i slutet av kapitlet och vice versa. När det förekommer citat är språket korrigerat så att till exempel hummanden, utfyllnadsord och upprepningar är borttagna.

4.3.1 Musikundervisningens specifika förutsättningar

Tillgång till bra arbetslokaler och instrument är något som alla tre lärarna tog upp som en viktig del för att skapa arbetsro i undervisningen. Eftersom eleverna enligt den nya läroplanen ska lära sig att spela och skapa, och det krävs noggrann planering för att göra detta möjligt på cirka fyrtio minuter i veckan, är en effektiv organisation runt lektionerna när det är spel på schemat avgörande, menade lärarna. Att uppfylla läroplanens mål förutsätter, enligt Lage, att det finns instrument som fungerar och räcker till alla.

Elsa ansåg att man som lärare måste vara smart och påhittig ibland, speciellt när det råder brist på utrymme.

Mycket beror på hur schemat ligger, det kan vara så att jag bara har min sal och ett grupprum, då får man köra ut elever i korridoren, det går ju bra med gitarr. Vi har fyra musiksalar och till dem hör ett grupprum till varje. När jag har hel klass med tjugofem elever har jag lyckats byta mig till så jag har tillgång till fyra salar.

Lage tyckte att han har bra förutsättningar för sin undervisning. Han har tillgång till många instrument och tre rum i vilka han kan dela upp klasserna så att eleverna får den arbetsro som krävs när man ska lära sig att spela på olika instrument. Han har också gjort det möjligt för alla elever att sitta vid varsitt instrument och ha hörlurar inkopplade. Har läraren och eleverna de rätta materiella förutsättningarna, menade Lage, då kan man verkligen jobba med individualisering, vilket är ett viktigt inslag i dagens musikundervisning.

För att nå till ensemblespel måste det finnas en form av individualisering. Kan man spela några ackord eller hålla ett beat på trummor så blir det mycket lättare att få det att låta bra tillsammans.

Elsa sade att det är betydligt lättare att få ordning på en grupp med femton elever än en med trettio. Det går nästan inte att få alla med sig i den större gruppen, menade hon och underströk att betydelserna av halvklass när man ska undervisa praktiskt är mycket stor.

Alla tre lärarna betonade att halvklass är en av de allra viktigaste förutsättningarna för att ha möjlighet att skapa ett bra arbetsklimat och särskilt när det gäller spel på instrument. Erik hävdade att det som borde vara självklart – halvklass i musikundervisningen – inte alls är det i den svenska skolan.

Varje år måste jag kämpa för att få behålla halvklasser. Vissa saker gör jag inte i hel klass, det slutade jag med för tio år sedan, fyrtio minuter är för kort och instrumenten räcker inte till, för att klara av att bedriva undervisning med kraven från kursplanen är halvklass ett absolut krav.

Elsa berättade om problem som kan uppstå med elevgrupperna trots hennes ambitioner som lärare.

Jag har två fyror och vi har försökt spela och gå runt lite till stationer men det är ganska rörigt. De är femton i gruppen men de är stökiga många av dem, inte tjejerna men många av grabbarna, de håller sig inte riktigt till sina stationer, om de ska spela synt börjar de ändra ljuden. Förut har de fått jobba med lurar, jag har kopplat ihop två lurar till en synt, då tänkte jag att de skulle träna samspel, sen skulle de spela bas på gitarr. Det gick hyfsat med den första klassen, när jag väl fick i gång alla. Då travade de runt, och det passade några kanske lite tongivande personer bra. Andra klassen gick inte alls lika bra, några av grabbarna satte på DJ på synten. Då springer man runt och ska styra upp det. Det blir ont om tid i slutet.

Något som Lage tog upp är betydelsen av klassammansättningen. Han menade att vilken klass eleverna hamnar i påverkar deras förhållande till undervisningen.

Har man otur som elev kan man hamna i en klass där intresset för ett visst ämne kan vara lågt vilket kan påverka hela stämningen. Men hamnar man däremot i en klass där det finns ett stort intresse och ett respektfullt förhållande till ämnet kan man nå mycket högre resultat än om det är tvärtom.

Vissa av eleverna ”stjäl tid” från sina kompisar, sade Lage. Han menade att en elevs agerande påverkar de bredvid, vilket blir extra märkbart under musiklektionerna på grund av ämnets grupparbeteskaraktär.

4.3.2 Pedagogiska metoder för att skapa arbetsro

Lage talade om vikten av att få till stånd ett bra arbetsklimat och menade att en utgångspunkt för det är att se till att eleverna är lugna innan de kommer in i klassrummet.

Om det är väldigt rörigt och mycket spring i korridoren utanför så blir oftast lektionen därefter.

Lage talade också om att hans relation till eleverna påverkar arbetsro och arbetsklimat.

Jag har lite kompis/pappa-förhållande till eleverna och då är det inte lika lätt för dem att provocera mig eftersom vi har ett förhållande till varandra. Det är något nytt i skolan sedan nittioalet, att man måste ha en relation till eleverna. Så var det inte riktigt innan. Man måste ha ordning och reda och struktur och det förstår eleverna om man visar det för dem. Men man kan göra det på olika sätt, mitt sätt är att jag pratar med eleverna.

Under de två första veckorna på terminen, berättade Erik, går han alltid ut hårt och talar jättetydligt om hur han vill att det ska vara.

Om det är elever som jag haft tidigare, då vet de vem jag är. Målet är att de ska tycka om att lära sig något. De måste inte bli jättebra, men de ska klara målen. Det måste inte leda till att de vill gå på Musikhögskolan eller Södra Latin men de ska ha känt någon gång att det är kul det här. Vi har två klassrum, jag delar upp dem i två grupper när vi ska spela instrument, men om jag inte kan vara närvarande i rummet så är det lätt för eleverna att inte göra något. Det är viktigt att instruera så att det blir funktionellt, så att eleverna hänger med, det handlar inte om något virtuost.

Erik berättade också att hans mål är att eleverna, när de gått ut grundskolan, inte ska säga att musik var det sämsta ämnet, utan tänka att även om det kanske inte gick så bra, så berodde det inte på ämnet, utan på inställningen till det.

Alla tre lärarna framhöll under intervjuerna betydelsen av struktur under lektionerna. De ansåg att det är viktigt att börja en lektion med att tydligt och kortfattat berätta om vad som ska hända under lektionen. Elsa brukar skriva upp på tavlan punkt för punkt vad som ska göras eftersom hon anser att det är av största vikt. Då kan eleverna komma in och sätta sig och läsa igenom lektionsplanen och om hon har något som hon måste göra kan eleverna ägna en stund åt att sätta sig in i planeringen.

Lage tyckte att det ska vara ordning och reda i ett klassrum.

Barn behöver struktur, det är därför jag säger vad vi ska göra under lektionen. Man kan skriva på tavlan också.

Elsa poängterade att det är viktigt med en noggrann planering inför varje lektion. Hon arbetar utifrån en tydlig grovplanering men menade att hon också måste vara flexibel och ibland gå ifrån planeringen om behov uppstår.

Jag har arton grupper så jag jobbar fruktansvärt mycket med planering.

Erik sade att planering av schema också kan påverka arbetsklimatet. Han berättade att han bland annat är noga med att tala om för den som är schemaläggare att inte lägga några musiklektioner klockan åtta en måndagsmorgon.

Det är helt bortkastad tid för vem orkar sjunga då? Ok, vem orkar ha matematik klockan åtta en måndagsmorgon, men det är skillnad, musiken har en lektion, fyrtio minuter per vecka, och det är enda chansen, i matematik har de flera lektioner i veckan. Jämfört med andra ämnen är musik ett litet ämne men samtidigt har vi innehållsmässigt samma kursplan som matematik, om inte mer, eftersom musik är ett praktiskt ämne.

Lärarna tyckte att användning av placering kan vara bra för att skapa lugn och få en ökad koncentration i klassrummet. Elsa brukar placera stolar i en halvcirkel framför sig så att hon har en bra översikt över klassen. Om klassen ska delas upp i grupper är det enligt Elsa bra om man har gjort det innan lektionen så att det inte uppstår onödiga diskussioner som bara drar ut på tiden. Elsa berättade att hon har ambitionen att avsluta varje lektion med att eleverna sitter på stolarna i halvcirkeln, och att man tillsammans avrundar lektionen, men att tiden oftast inte räcker till för det.

Man vill jobba hela lektionen tills den tar slut och då finns det inte riktigt tid för en kort reflektion i slutet.

Erik sade att han inte lägger så stor vikt vid hur eleverna sitter när lektionen börjar.

När jag har hel klass så får de sitta som de vill, bredvid bästisen om de vill. Det betyder inte att de får snacka. Funkar det inte, så skiljer jag på dem, jag tycker att det är något som de ska kunna lära sig. Jag vill inte ha det knäpptyst och sedan säga: nu ska vi sjunga. Det funkar inte så, vad jag däremot vill är att fokus är mot ämnet, vad vi håller på med. Ibland diskuterar de om något vi håller på med och det tycker jag är helt ok, men när jag märker att det pratas om vad man ska göra i helgen funkar det inte, det finns inte tid till det.

Under intervjuerna berördes det återkommande problemet med prat och störningar, särskilt de gånger som en lektion huvudsakligen består av att läraren håller en muntlig framställning som eleverna ska lyssna på. Ett sätt att fånga uppmärksamheten hos elever som är okoncentrerade, sade Elsa, kan vara att låta eleverna få ta mer aktiv del av undervisningen genom att de får ställa frågor och på andra sätt delta mer än att bara sitta och lyssna. Att repetera vad som sagts tidigare kan också vara bra, menade hon.

Lage sade att han ofta använder sig av metoden att bryta upp lektionen om den är rörig genom att låta eleverna spela på instrumenten.

Då blir det oftast mindre stökigt. Aktivitet överhuvudtaget fångar deras intresse. Det är alltid bra att sätta i gång ganska omgående med att spela och sjunga om det är planen för den lektionen. Att stanna upp och vara tyst kan vara en metod som fungerar i vissa klasser medan det i en annan klass kanske inte spelar någon roll om jag så går ut ur klassrummet, de fortsätter ändå att prata och hålla på.

Att byta klassrum, förklarade Elsa, kan också vara ett sätt att skapa arbetsro och hon går ibland med sin trea till deras eget klassrum för att ha musik, eftersom det är mycket lugnare där än i musiksalen där det kan bli väldigt tjafsigt.

Vid de tillfällena har jag tagit med ett sånghäfte och spelat gitarr och så har de fått spela på trianglar. För att det ska bli så rättvist som möjligt får alla spela i turordning. Det har fungerat utmärkt.

Erik hade en tanke om att ibland kunna ha en föreläsning i aulan med PowerPoint inför flera klasser på samma gång, någonting han ännu inte hade försökt sig på.

Det skulle kunna bli mer effektivt i stället för att dra samma sak sex, sju gånger. Det kunde också vara ett bra avbrott i undervisningen.

Lage talade om respekt och på vilket sätt det har med ordningen att göra. Han sade att man som lärare alltid kan skrika högt för att få elevernas uppmärksamhet.

Men det går inte att först skrika för att sen säga: nu ska vi sjunga, man måste finna en ton som både är respektfull och med humor. Finns det liv i mig så kan det finnas liv i dem. Det har med respekt för ämnet att göra, det är inte bara lattjo lajban, det är inte bara flams och kul.

Elsa berättade att hon brukar gå runt och handleda och lyssna, och om det inte går så bra för någon så föreslår hon att eleven ifråga kan pröva något enklare istället.

Sen när de har övat ett antal gånger på en låt så gör jag små ensembler utifrån vad jag har sett när de spelar.

En metod som Elsa använder sig av när hon har svårt att räcka till, är att låta eleverna skriva upp sitt namn på tavlan när de vill ha hjälp eller om de vill redovisa någonting.

Det blir mer rättvist då och det blir inte bara de som gapar mest som får all hjälp. Jag gillar det här att försöka få alla att prata, inte bara ställa en fråga rakt ut, för det är alltid bara några stycken som viftar. Jag vill få alla engagerade och det funkar rätt bra och jag gillar metodiken där man först jobbar och tänker själv, sen jobbar man två och två och sen i grupp. Jag tycker det är värdelöst när det är några som bara sitter av tiden och inte engagerar sig, så jag tvingar dem till ett engagemang, men man kan ju göra det lite lekfullt.

Alla tre tog upp ordningsproblemet med mobiltelefoner i klassrummet. I de skolor som lärarna arbetar på är det inte tillåtet att använda sådana under lektionen. Men i och med att en lärare inte får ta ifrån en elev dennes mobil, så kan eleven ändå ha den påslagen i fickan eller väskan, vilket lätt går ut över koncentrationen. Erik berättade att han märkt att de elever som är intresserade av ämnet inte är lika intresserade av att hålla på med sin mobil, medan de som inte är intresserade oftare håller på med den.

4.3.3 Kraven på lärarna

Alla tre lärarna uttryckte att den nya läroplanen (Lgr 11) ställer stora krav på dem. Erik ansåg att kursplanen är tuff, det finns tre, fyra arbetsområden och man måste ge betyg i samtliga. Läraren är tvungen att undervisa i alla moment, hela tiden.

Tidigare kunde jag vänta med vissa moment till åttan eller nian, beta av vissa saker, men det går inte nu, man måste träna hela tiden under fem, sex år.

Alla tre lärarna talade om läroplanens krav på individualiserad undervisning men framhöll samtidigt hur svårt det är som lärare att leva upp till det kravet om man har alla elever på en gång. Lage förklarade hur han såg på den här aspekten av musikundervisningen.

Musiken är ett evigt grupparbete, om man hade en klass med bara tre gitarrister skulle man kunna uttala sig om var och en av dem.

Elsa berättade att hon använder sig av ett system med egna spelskolor; en gitarrskola, en pianoskola och en basskola, och att hon försöker jobba efter det systemet.

Det är en form av individualisering, det skaffade jag mig för längesen. Förut så spelade vi till exempel Tom Dooley hela tiden och kom aldrig längre, för några kunde inte mer än två ackord, och då var det några stackare som kunde en massa och det var ju så tråkigt för dem, då gällde det att hitta ett system med progression från noll till tolv. Det är viktigt med ett system där man antecknar varje elevs framsteg. För att täcka in allt så försöker jag göra en plan med det centrala innehållet, man ska spela, man ska sjunga, man ska träna musikens verktyg, man ska lyssna och gå igenom olika genrer.

Lärarna tog också upp problemet med att få tiden att räcka till när det gäller att dokumentera alla elever. Alla lärare måste numera skriva åtgärdsprogram och individuella utvecklingsplaner till sina mentorselever. Lärarna har inte fått mer tid till detta arbete vilket gör att det påverkar undervisningen indirekt. Kravet på dokumentation är betydligt större nu än tidigare. Lage beskrev arbetssituationen så här:

Vi är tre mentorer för en klass och då har vi delat upp mentorskapet så att vi har huvudansvar för en tredjedel av eleverna. Jag känner till hur deras skolgång ser ut, om de skolkar, och vilka som riskerar att inte få betyg i något ämne. Åtgärdsprogram ska skrivas och individuella utvecklingsplaner ska skrivas och speciallärare ska kopplas in där det behövs extraundervisning. Det är mycket arbete kring sådana saker, den delen av skolarbetet har växt lavinartat.

Erik tog upp problemet med att avståndet mellan musiklärare och skolledning är alldeles för stort, att det saknas kommunikation, och att man som enskild musiklärare på en skola kan känna sig övergiven och uppleva att man kämpar helt ensam.

Det är fegt av skolverket att ställa de här kunskapskraven och inte samtidigt tala om för skolledningen hur undervisningen ska gå till.

Även barnen ställer krav, sade Lage, och gav exempel:

Eleverna frågar alltid; vad ska vi göra i dag? Överhuvudtaget är det så i skolan att vi lärare ska förklara varför vi gör saker och ting, och det är ju i och för sig bra, men barn är barn och det är inte säkert att de förstår precis alla idéer man har. Till sist kanske de förstår det.

4.4 Kommentar till intervjuer

Intervjuerna, liksom observationerna, gjordes i slutet av höstterminen under den tid på året när musiklärare har extra mycket att göra med alla skriftliga omdömen som ska skrivas och med luciafirande som ska förberedas. Detta medförde praktiska problem, framförallt med att hitta lämpliga tider att träffas. Lage intervjuades den 28 november 2011, i direkt anslutning till observationerna av hans lektioner. Att göra intervjun med Lage samma dag som observationerna skett följde inte den ursprungliga planen, men det fanns ingen bättre lösning på grund av tidsbristen. Eriks intervju blev, på grund av först tidsbrist och sedan förhinder, uppskjuten två gånger och genomfördes först den 19 december, drygt en månad respektive arton dagar efter det att observationerna av hans lektioner hade gjorts. Inte heller detta var idealiskt, då tidsavståndet mellan observationer och intervju blev längre än avsett. Elsa intervjuades den 5 december vilket var en bra tidpunkt eftersom observationerna av hennes lektioner hade ägt rum tre dagar tidigare, den 2 december.

Flera röda trådar löper genom intervjuerna med de tre lärarna. Gruppstorlek, arbetsmiljö, grupparbete, individualiserad undervisning, planering och ökade krav är några av de viktigaste frågorna som berörs. Vid många tillfällen under intervjuerna återkom lärarna till gruppstorleken som den faktor som mest påverkar deras arbete som musiklärare. Alla tre klargjorde att det är näst intill omöjligt att bedriva en fungerande musikundervisning med en grupp på mer än tjugo elever. Att vara för många skapar ingen bra arbetsmiljö, vare sig för läraren eller för eleverna. I samtalen framkom att halvklass, cirka tolv elever, i de flesta situationer ger både elever och lärare helt andra möjligheter att vara kreativa. Musikundervisning sker oftast i form av grupparbeten där eleverna från och till måste ha tillåtelse att låta mycket och då är det viktigt att grupperna inte är för stora, menade lärarna. Möjligheten till individualisering är betydelsefull, men individuell undervisning, som när eleverna ska lära sig att spela ett instrument, kräver bland annat tillgång till flera klassrum. Lärarna framhöll på olika sätt att planeringen inför lektionerna är a och o för att skapa arbetsro. Har man en noggrann planering kan man skapa ett flyt under lektionen som gör det lättare att som lärare rikta in sig på det som för stunden är viktigast, som en av dem uttryckte det. Kraven och pressen på lärarkåren har ökat, ansåg alla tre, och det gäller även musikämnet. Mer ska göras utan att arbetstiden och lektionstiden har utökats och den ekvationen är svår att lösa.

5. Diskussion

Syftet med denna uppsats är att via observationer och intervjuer undersöka ett utsnitt ur verkligheten, ett mikrokosmos bestående av tre musiklärares dagliga arbete i grundskolan, och att sedan försöka sätta in detta mindre sammanhang i ett större. Tonvikten i undersökningen ligger på två frågeställningar – de praktiska förutsättningarna för musikundervisning och metoder för att skapa arbetsro. Vilka praktiska förutsättningar som ges och vilka möjligheter som finns för att skapa arbetsro påverkas till stor del av det som sker i de större sammanhangen. Besluten och direktiven som utgår från dessa stora sammanhang avgör i hög grad vad som går att uträtta i det lilla sammanhang som kan kallas musikundervisning i grundskolan. I detta diskussionskapitel tas de små och stora sammanhangen upp i tre avsnitt. De första två delarna berör ovanstående frågeställningar och handlar om resurser och arbetsro. I en tredje del diskuteras musikämnets status.

5.1 Brist på lärare + Brist på verktyg = Brist på kunskap + Brist på skapande

I Skolinspektionens rapport från 2011, ”Musik i grundskolan – Är du med på noterna rektorn?”, beskrivs hur musiken kanske är det ämne som ligger närmast barn- och ungdomskulturen.

Idag är musikämnet mycket populärt bland de flesta elever och kanske det ämne som tydligast knyter an till ungdomars kultur, vilket både är en möjlighet och en utmaning för skolans musikundervisning. Musikens möjligheter till upplevelser och ämnets karaktär i övrigt gör ämnet intressant ur flera aspekter. (Skolinspektionen 2011, s. 10)

Barn får i stor utsträckning ta del av musik på ett eller annat sätt och den är ett naturligt inslag i deras vardag. Musikens betydelse för människan framhålls även i Lgr 11:

Musik finns i alla kulturer och berör människor såväl kroppsligt som tanke- och känslomässigt. Musik som estetisk uttrycksform används i en mängd sammanhang, har olika funktioner och betyder olika saker för var och en av oss. Den är också en viktig del i människors sociala gemenskap och kan påverka individens identitetsutveckling. (Skolverket 2011 a, s. 100)

I dagens musikundervisning ställs det stora krav på att eleverna ska få möjlighet att vara skapande och lära sig att spela olika instrument. Förutom nödvändig tillgång till musikutrustning och lokaler, fordrar det mycket planering av lärarna. Dessutom krävs det att en musiklärare både har en bred kunskap inom musikämnet och kan spela de instrument som eleverna ska lära sig, eftersom det annars blir svårt att undervisa. De tre lärare som ingår i denna studie besitter detta kunnande. Så är tyvärr inte alltid fallet. Skolinspektionens rapport visar att musikundervisningen överlag har stora problem, inte minst när det gäller musiklärarnas kompetens.

Det finns stora variationer mellan de granskade skolorna vilka förutsättningar de ger eleverna att nå målen i musikämnet. Det handlar både om musiklärarnas kompetens och utbildning och om olika materiella och organisatoriska villkor. Lärarnas kompetens och utbildning är avgörande för att eleverna ska få en god utbildning. I många av de granskade skolorna bedrivs musikundervisningen av lärare som inte har utbildning för den undervisning de bedriver. De största bristerna finns bland de lärare som undervisar i de lägre årskurserna, men flera av de lärare som undervisar i högre årskurser är inte heller utbildade musiklärare. Flera lärare uppger vid intervjuer att de påtalat för rektor att de inte anser sig kunna undervisa i musik eftersom de inte har rätt kompetens, eller som en del lärare berättar, “det är svårt att undervisa i musik när man knappt kan spela ett instrument”. (Skolinspektionen 2011, s. 20)

Det är svårt att bedriva en relevant musikundervisning om läraren saknar utbildning eller har bristfällig utbildning och inte behärskar sitt ämne. Ett annat problem som Skolinspektionen pekar på är att eleverna vid en del skolor inte har tillgång till några musikinstrument och att det inte finns lokaler som är anpassade för musikundervisning. I årskurserna ett till och med fem är det vanligt att musikundervisningen bedrivs i elevernas vanliga klassrum, helt utan

tillgång till instrument, och att lektionerna leds av någon som saknar musikleäro utbildning. Under sådana förhållanden får eleverna mycket svårt att nå målen för musikämnet. (a.a., s. 21)

Skolornas ökade självbestämmande efter kommunaliseringen och friskolereformen har inneburit att det uppstått stora skillnader mellan olika skolor trots geografisk närhet. I Skolinspektionens rapport kan man läsa att musikundervisningen kan vara mycket olika för eleverna beroende på vilken skola de går i. Kvaliteten och innehållet i musikundervisningen i tidiga årskurser får också betydelse för elevernas fortsatta möjligheter att tillgodogöra sig nya kunskaper när de börjar i högre årskurser och byter skola. Det finns flera exempel på att elever kan ha helt olika kunskaper i musik beroende på vilken skola de kommer ifrån. Det har blivit tydligt när klasser från olika skolor slås samman i exempelvis årskurs sju och den ena halvan har haft tillgång till musikleare och instrument med möjlighet att musicera, medan den andra halvan inte har haft den möjligheten. Förhållandet visar att eleverna inte har likvärdiga förutsättningar och möjligheter till en god musikundervisning. En allvarlig konsekvens av det är att elever som inte har tillgång till instrument eller på annat sätt kan fritidsmusicera blir förlorare i sammanhanget. Detta harmoniserar inte med läroplanens intentioner. En annan aspekt är att musikundervisningen försvåras av att eleverna har helt olika förkunskaper, vilket drabbar alla elever oavsett hur långt de har kommit i sin kunskapsutveckling. (a.a., s. 21)

Kraven på musikämnet har förändrats i och med Lgr 11. Skolinspektionen noterar att eleverna i timplanen har 230 timmar att tillgå för musikämnet under hela sin grundskoleutbildning vilket är lite om man jämför med till exempel 500 timmar för idrott och 1 490 timmar för svenska. (a.a., s. 19)

Men kraven på eleverna att nå upp till målen är i stort sett desamma som i andra ämnen. Undervisningen i ämnet musik ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper som gör det möjligt att delta i musikaliska sammanhang, både genom att själva musicera och genom att lyssna till musik. Redan från årskurs ett ska eleverna enligt kursplanen ha musikskapande och i årskurs sex ska eleverna betygsättas i skapande musik med sång, instrument och digitala verktyg. (Skolverket 2011 a, s. 100-108)

Detta gör i sin tur att det ställs stora krav på musiklearna att bedriva en effektiv undervisning i ett ämne som förutom lärande i hög grad handlar om att utveckla elevernas förmåga att skapa och uppleva. Om det ska vara möjligt att uppnå är det olämpligt att arbeta i stora grupper och de tre lärarna i den här undersökningen betonar därför starkt vikten av halvklass.

En väsentlig skillnad mot tidigare läroplaner är att digitala verktyg (som är kursplanens benämning på digitala instrument och programvaror för ljud, komposition, notation och inspelning) finns med både i det centrala innehållet och i kunskapskraven. I den förra läroplanen (Lpo 94) omnämndes de i mer översiktliga ordalag. Under intervjuerna med lärarna framgick det dock att åtminstone på deras skolor är möjligheten att arbeta med digitala verktyg ännu så länge mycket begränsad.

Av Skolinspektionens rapport framgår det att problemen med att leva upp till läroplanens mål för musikämnet är vanligt förekommande i den svenska grundskolan. Elevernas möjlighet att musicera skiljer sig stort, men musikskapande är genomgående det som undervisningen ger minst möjlighet till. Ofta lyser de musikskapande inslagen helt med sin frånvaro. Eleverna får i liten utsträckning möjlighet att använda ny teknik som exempelvis datorer med sequencerprogram för musikskapande. (Skolinspektionen 2011, s. 27-28)

5.2 Arbetsro och störningar

Som musiklektör upplevde jag att eleverna när som helst kunde störa arbetsron under lektionerna. Enligt Stensmo (2000) utgör varje incident som tar uppmärksamheten från den planerade lektionen ett störningsmoment. Det kan innebära allt från att elever sitter och pratar om annat än det som berör lektionen, till direkt utagerande beteenden. Sådan oro påverkar hela klassen. Det finns även osynliga störningar där elever sitter och dagdrömmar eller har koncentrationen på någonting annat än vad lektionen handlar om. Att en lektion börjar och slutar med en kort samling är en metod som anses kunna förbättra elevernas koncentration på det ämne de ska arbeta med. Som framgår av intervjun med Elsa så är det tillvägagångssättet något hon tycker är viktigt och försöker använda sig av i mån av tid.

Frågan om ordning och arbetsro i skolan är ett återkommande tema i samhällsdebatten, och det har gjorts många undersökningar och studier som behandlar problemet med ordningsstörningar och bristande studiero. I en arbetsmiljöundersökning som Lärarnas Riksförbund genomförde hösten 2005 framkom det att 13 procent av drygt sexhundra tillfrågade lärare i den offentliga grundskolan, under i princip varje lektion måste ägna betydande tid åt att skapa arbetsro och trygghet i klassen. 41 procent ansåg att de måste ägna väsentlig tid åt samma sak åtminstone någon gång varje dag. Detta resulterar i stora förluster av undervisningstid som drabbar både lärare och elever. Dessutom blir lektionerna splittrade till följd av ständiga tillsägelser. (Rapport från Lärarnas Riksförbund 2006, s. 52-58)

5.3 Musikämnets status

Eriks beskrivning av hur han som musiklektör upplever ett stort avstånd till skolledningen bekräftas av Skolinspektionen. Rektorer tycks sällan besöka musiklektioner och många av dem verkar få sin bild av musikundervisningen från framföranden vid olika högtider. Vid dessa tillfällen har musiken en given plats och hög status, medan ämnet ofta inte uppmärksammas under resten av läsåret. Enligt Skolinspektionen finns det en viss polarisering i synen på musik i skolan: Är det ett kunskaps- eller ett rekreativt ämne? Inspektionen anser att rektorerna bör ta ett tydligare ansvar för att musik ska ses som ett lika viktigt ämne som alla andra och inte bara som avkoppling. Musikämnet ingår i skolans pedagogiska sammanhang och behöver utvärderas för att kunna utvecklas. Skolinspektionen menar att det går att bedriva musikundervisning med ett tydligt kunskapsinnehåll och höga förväntningar samtidigt som kontakten med musiken bidrar till elevernas välbefinnande och stärker deras personliga och sociala utveckling. Musikämnets stora möjligheter kan alltså tas tillvara i långt högre grad än vad som görs idag. (Skolinspektionen 2011, s. 22, s. 25-26, s. 34)

Denna slutsats är ett viktigt argument för att höja musikämnets status i skolan. Och kan man höja statusen blir det lättare att få gehör för kravet om rimligt stora elevgrupper i musikundervisningen. Möjligheten att få tillgång till bättre undervisningslokaler och fler musikinstrument, liksom till datorer och andra digitala verktyg, ökar sannolikt också. Allt detta kan bidra till att skapa ett mer stimulerande och kreativt arbetsklimat och ge elever och lärare en bättre möjlighet att, med författaren Birger Normans ord, ge uttryck för "sina bästa stämningars längtan". Denna längtan gav Lage ord för i samtalet med honom när han vid ett tillfälle under intervjun apropå vad man som lärare vill göra för sina elever sade:

En bra metod är att se till att barn lyckas. Framgång föder framgång på något sätt, men det tar en stund att komma dit, att eleverna känner att det har gått bra för dem.

Han beskrev en idealsituation där alla elever i en klass sitter som tända ljus och inget annat önskar än att han ska komma och lära dem saker.

Det funkar ibland, de är ju barn. De flesta har inga instrument hemma, så deras enda möjlighet att göra läxan och öva är de få minuterna de har i musiksalen, fyrtio minuter i veckan.

6. Metodval

Att använda både observationer och intervjuer har varit en fruktbar metod för denna uppsats. Likaså har tillvägagångssättet att först observera lärarna under deras lektioner för att sedan träffa dem och genomföra intervjuer fungerat väl.

Observation är enligt Patel och Davidsson (2002) bra om man vill få information om olika beteenden och skeenden i ett naturligt sammanhang, eftersom man som observatör är där när de inträffar. Det är en sak att i en intervju beskriva vad man gör som lärare och en annan sak vad som faktiskt sker i praktiken. Observationerna visar olika praktiska exempel som både bekräftar och problematiserar det som sägs i intervjuerna vilket förhoppningsvis förhöjer värdet av undersökningen.

Under intervjuerna har en så kallad kvalitativ intervjumetod använts i syfte att få utförliga svar och möjlighet att ställa följdfrågor. Den metoden har fördelen att intervjuaren träffar de som ska intervjuas personligen och får muntliga svar som, till skillnad från skriftliga, även inkluderar kroppsspråk och uttryck. De lärare som ingår i undersökningen var positivt inställda till att medverka, vilket kan ha bidragit till att de gav utförliga svar under intervjuerna. Att inte låta dem ta del av frågorna i förväg var förmodligen fördelaktigt då svaren i hög grad gav intryck av att vara spontana. Om de intervjuade lärarna varit förberedda på frågorna hade de kanske kunnat ge djupare förklaringar, men å andra sidan riskerar man med ett sådant upplägg att få mer tillrättalagda svar, vilket kan påverka en studies trovärdighet negativt.

Antalet personer som observerades och intervjuades i undersökningen var tre stycken. Urvalet och antalet grundades på Kvaless (1997) resonemang om att det viktiga är att syftet eller målet med en undersökning blir besvarat och inte hur många som har intervjuats. Nackdelarna enligt Trost (2010) är att den här typen av intervjuer tar tid att transkribera och att mimik och gester ändå går till spillo. Arbetet med utskriften av intervjuerna i den här undersökningen blev mycket riktigt omfattande och tog lång tid. Men jag anser att arbetsinsatsen var värd besväret eftersom den gav ett för uppsatsens frågeställningar rikhaltigt och användbart källmaterial.

6.1 Vidare forskning

Denna studie har bidragit till att ge mig en större insikt i och förståelse för under vilka krav och villkor en musiklektör i dagens svenska grundskola arbetar. Det skulle med utgångspunkt från dessa nya kunskaper vara intressant att ta reda på mer om vilken betydelse klasstorlekens inverkan har på inlärning och arbetsro, och att i ett bredare perspektiv med fler lärare få utveckla problematiken. Ett sådant arbete skulle kunna bidra till att få fram ett fördjupat underlag som skolledning och lärare i framtiden kan utgå ifrån vid planering av undervisning i allmänhet och musikundervisning i synnerhet.

6.2 Slutord

Musik har alltid legat mitt hjärta närmast. Att förena den känslan med att arbeta som musiklektör är en stor utmaning. Det finns så mycket att göra och så mycket att pröva, på skolor och i klassrum. Med grupper som inte är större än att alla får plats och med bättre resurser och verktyg kan mycket förändras och förbättras i det som kallas musikundervisningen i den svenska grundskolan. Fram för kreativitet och ordnat kaos!

7. Litteraturförteckning

- AFS. (2005:16) *Buller. Arbetsmiljöverkets föreskrifter om buller samt allmänna råd om tillämpningen av föreskrifterna*. Solna: Arbetsmiljöverket. www.av.se/dokument/afs/AFS2005_16.pdf 2012-04-15 Kl. 15.00
- Charles, C. M. (1984) *Ordning och reda i klassen*. Stockholm: Liber Tryck.
- Edling, M. (2011) *Musiklärare vill ha halvklasser*. Suntliv.nu. www.suntliv.nu/Amnen/Fysisk-arbetsmiljo/Artiklar-om-fysisk-arbetsmiljo/Musiklarare-vill-ha-halvklasser/ 2012-04-15 Kl.15.05
- Fibæk Laursen, P. (2004) *Bli en bra undervisare – om du vill. Den autentiska läraren*. Stockholm: Liber.
- Kimber, B. (2005) *Lyckas som lärare. Förhållningssätt och ledarskap i klassrummet*. Malmö: Gleerups.
- Kvale, S. (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (1:a uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Kveli, A.M. (1994) *Att vara lärare*. Lund: Studentlitteratur.
- Lärarnas Riksförbund. (2006) *Rapport från Lärarnas Riksförbund. Arbetsmiljöundersökning 2005, lärare*. www.lr.se/download/18.15b211251268a18575180004584/Arbetsmiljoundersokning-2005-A-Rapport.pdf 2012-04-15 Kl. 15.30
- Martinsen, K. (2009) *Ger gruppstorleken effekter på musikundervisningen?* Examensarbete, 15 hp, Musikhögskolan Ingesund, Karlstad Universitet. Uppsatser.se www.uppsatser.se/om/Karin+Martinsen/ 2012-04-15 Kl. 18.10
- Patel, R. & Davidson, B. (2002) *Forskningsmetodikens grunder*. (3:e uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Skolinspektionen. (2011) *Kvalitetsgranskning Rapport 2011:5. Musik i Grundskolan – Är du med på noterna rektorn?* Stockholm. www.skolinspektionen.se/Documents/Kvalitetsgranskning/Musik/kvalgr-mugr-slutrapport.pdf 2012-04-10 Kl. 20.00
- Skolverket. (2007) *Musik – En samtalsguide om kunskap, arbetssätt och bedömning*. Stockholm: Liber.
- Skolverket. (2011 a) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes. www.skolverket.se/forskola-och-skola/grundskoleutbildning/laroplaner/laroplaner-1.149092 2012-04-14 Kl.11.30
- Skolverket. (2011 b) *Kommentarsmaterial till kursplanen i musik*. Stockholm: Fritzes. www.skolverket.se/forskola-och-skola/grundskoleutbildning/stodmaterial/kommentarsmaterial-till-kursplanerna-1.122644 2011-04-11 Kl.18.30
- Skolverket. (2011 c) *Skollagen, SFS 2010: 800. 5 kap. Trygghet och studiero*. Stockholm. www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/?bet=2010:800 2012-04-15 Kl.21.00
- Steinberg, J. M. (1993) *Hur man handskas med besvärliga klasser*. Falköping: Ekelunds Förlag AB.
- Stensmo, C. (1997) *Ledarskap i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Trost, J. (2010) *Kvalitativa intervjuer*. (4:e uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsförvaltningen. (2010/11) *Elevhälsorapport Läsåret 10/11*. Stockholm. www.stockholm.se/Fristaende-webbplatser/Fackforvaltningssajter/Utbildningsforvaltningen/Skolstod-/Elevhalsoappport/ 2012-04-13 Kl.19.00
- Wahlström, G. O. (2005) *Samspel och ledarskap, en vardagsbok för pedagoger*. Stockholm: Liber.
- Wennberg, B & Norberg, S. (2004) *Makt, känslor och ledarskap i klassrummet*. Stockholm: Natur och kultur.
- Wester, M. (2010) *Är det någon ordning i skolan?* Lund: Studentlitteratur.